

УДК 159.9 (075.8): 37.035.91 (09)

Володимир Бабаєв

доктор наук з державного управління, професор, лауреат Державної премії України,
ректор Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова, Харків. Україна
E-mail: rectorat@kname.kharkov.ua

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЛІДЕРІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ - СУБОСНОВА ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Анотація: Особистості наділені неабиякими дієвими якостями активно впливають на характер, темпи, вектори суспільних процесів і явищ. Вони, як правило, нерідко створюють вельми позитивні умови для розвитку суспільства, проте інколи, навпаки, їх дії пробуджують до життя такі непередбачувані наслідки, що суспільство в своєму істотному розвитку відкидається на околицю цивілізації з конче малою перспективою повернення на шлях світового соціального прогресу. Своєрідність впливу лідера в тому, що він окрім успадкованих генетичних задатків талановито орієнтується в навколишньому соціальному середовищі, максимально структурує і систематизує суспільні відносини і не менш талановито їх використовує для поглиблення своїх унікальних здібностей. Це дає йому змогу сутнісно в іманентності своїй бути над людьми і водночас, на рівні, бути «своїм» для людей. В таких соціально-культурних обставинах, як ніколи дотепер, виникає об'єктивна потреба в надійному випробуваному лідерстві, орієнтуючись на його різнобічні рівні та виміри. Ця обставина покладає особливу відповідальність на освіту, система якої зобов'язана вибудовувати і зберігати духовно-культурні цінності людини і цим самим піклуватися про лідерів нової генерації.

Ключові слова: лідерство, освіченість і вихованість, інтелігентність, істинна, хибна психологічна установка, розумний глузд, високоінтелектуальні лідери, знання і мудрість, філософія освіти, харизматичність.

Volodymyr Babayev

The rector of the O.M. Beketov National University of Urban Economy, Professor
(Public Administration) the Ukrainian State Prize
Laureate, Kharkiv, Ukraine
E-mail: rectorat@kname.kharkov.ua

THE EDUCATION AND UPBRINGING OF LEADERS AT A HIGHER SCHOOL IS A SUB BASIS OF PERSPECTIVE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Abstract: Individuals are endowed with outstanding effective characters that actively influence the people's character, paces, vectors of social processes and phenomena. As a rule, they often create very positive conditions for the development of society, but sometimes,

© Володимир Бабаєв, 2017

vice versa, their actions cause such unpredictable consequences that in its essential development society is thrown to the periphery of civilization with a very small prospect of returning to the path of world social progress. The leader's peculiarity influence is that, besides of inherited genetic instincts, he is talented in the social environment, as much as possible structured and systematizes social relations and talented uses them to increase his unique abilities. It gives him the essential possibility in his immanence to be above people and at the same time, to be at the level of the phenomenon, belong "his" people. In such socially cultural circumstances, as never before, an objective need arises for reliable, tested leadership, guided by its versatile levels and dimensions. This circumstance entrusts special responsibility on education, which system is obliged to build and store the spiritual and cultural values of a person and thereby take care of the new generation leaders.

Key words: leadership, education and upbringing, intelligence, true and erroneous psychological attitude, common sense, intellectual leaders, knowledge and wisdom, philosophy of education, charisma.

Volodymyr Babayev

An extended abstract of a paper on the subject of:

“The education and upbringing of leaders at a higher school is a sub basis of perspective development of society”

***Raising of problem in a general view** and her copulas is with important scientific or practical tasks. Today the phenomenon of leadership is studied by different after direction sciences, in particular: sociology, psychology, pedagogics, history, political science and many other. As a result, have the not alone suiting to his understanding and determination. From here and not surprisingly, that leadership is interpreted ambiguously and much high quality in the valued displays it. All this divergence is determined in complication of forming and development of nature of both the phenomenon and by considerable influence of human factor in becoming and development each individually not alike on each other leaders. This complication shows up, at first, in the boundless and forecast display of immanent opinions of leader and corresponding to them actions, secondly, in powerful influential force of his charisma, thirdly, in the substantial unforeseen situation of essence of charisma leadership as such. Therefore, and until now a certain consent is so not attained in relation to the concept of leadership and methods of his study. In addition, to the question of leadership in professional activity of personality, to set time, not spared sufficient attention, in particular in space of specialist of town management. Therefore we deem it wise scientifically to analyses this subjects.*

***Connection of problem with important scientific and practical tasks** consists in deeper research within the limits of the declared theme of social and moral functions of leadership, and also in leading to, by the analysis of works domestic and overseas scientists, that leadership really plays a substantial and effective role in professional activity of specialists in area of management a municipal economy especially in modern metropolis.*

***The analysis of the last researches and publications shows on issue**, that the theme of leadership it is sacred to direct or tangent amount of serious scientific researches in psychological, pedagogical and administrative spheres. It certifies her actuality and importance and confirms it essence scientific-theoretical and practical value. In space of different aspects and directions of realization of this phenomena our interest was concentrated on the results of research of B.A. Gaevsky, V.G. Zazikina, O.K. Makovsky, E.A. Smirnova et al.*

Originally, a conduct shows up and to activity of leaders in various situational viable relations. Straight or fluently on it pay attention in the researches philosophers, psychologists, teachers, sociologist, specialists on a management the frames of society. Interesting, from our point of view, there are results of research of T. Bazarova, O. M. Banduras, S.A. Kalashnikova, V.P. Sheinova et al. Pay attention research of problems of paradoxical of charisma leadership O. Romanovsky and O. Ponomarev is carried out.

It is possible it would be to remember a few interesting scientific labors of devoted to leadership, however only idea in relation to maintenance of this phenomenon and mechanisms of opening of him immanent essence does not exist until now. And such state of problem does not surprise, in fact it once again testifies that the phenomenon of LEADER very much difficult thing, to "drive" in his sub-basis to the only algorithm, whether some metaphysical model of directed in the endless area of space-time of society. But importance of this problem it is impossible to exaggerate, as her decision: "enables to form the adequate system of professional and personality development of leaders.. opens before leaders the proper reference-points at the construction of fruitful mutual relations with the surroundings[2, s. 10].

At the same time, in today's scientific literature remains very investigation not enough parts of general issue, which the noted article is dedicated. Yes, in modern scientific space yet the question of leadership and purposefulness of the newest technologies is reflected not enough in preparation of modern specialists in industry of management very difficult and dynamic social-spatial organization of megacity, which needs corresponding leaders with inherent to them internals sent to the permanent improvement of standard of life of his habitants - attribute cities.

A research purpose consists in determination of role of leader and leader internals in the context of activity of specialists in the sphere of metropolis and in the attempt of exposure of correlation between character of mutual relations of corresponding leaders with other subjects in social-spatial organization of modern city. In accordance with a purpose such tasks are formed: to define the social functions of leadership as the unique socially ethics phenomenon, to distinguish the basic internals of personality of leader; to ground the value of leader internals in decided urgent problems of modern city.

Exposition of basic material. Such time came today, when one epoch with the world view (scientific, economic, social, moral, cultural) co-ordinates is languidly completed, and other twenty-four hours, with the opposite looks of people, only begin and need new methodological principles of comprehension. In fact a modern transitional period, with characteristic for him emptiness, is boundless space of cross-roads, world view disorder and at the same time display of form of new maintenance. From here, the very interesting state is observed in our society, when it is all allegedly settled, and nothing is substantially settled fluently, when all is given out as something majestic, necessity and at the same time, in the real relations, does not have the topical valued value and finally, when presently mythical are almost all on words criteria of axiology. And here in such space-time to the man it is difficult to understand where here true, and where the erroneous psychological setting is, where a clever rum-our is, and where vulgar social foolishness is. But more main all in this situation - to recognize and place accents between good and frank but by the disguised evil in the actions of leaders.

In this period, the special responsibility lies down on education the system of which is under an obligation to line up on the requirements of contemporaneity and jealously to defend, to keep and develop the spiritually cultural costs of man, creating new but not damaging traditional, fundamental moral values, assay of humanity millennial experience. Therefore education must witness imperatives which structured social reality, converting the

world from disorder in the effectively purposeful frame of society, which is able to create to the man the world view vectors of her life are vitally tested.

In such socially cultural circumstances, as never to this day, there is an objective requirement in leadership and orientation on his scalene levels and measuring. Modern researchers explain this situation psychology of crowd by aspiration of people to have leaders which differed small what from them on intellectual indexes. Id est., leaders in their understanding cannot too over-peer above simple people. As any increase of intellect indisputably will set up a wise government, but crowd prefers, as a rule, to be the badly guided people but which he understands at the level of the evident phenomenon. In addition, for crowd far more important for the level of intellect are other internals of leaders. In this connection appears largely just remark of A. of Einstein in relation to that the moral internals of personage have, possibly, a greater value, than them especially intellectual achievements.

Our of pedagogical experience, capacious enough multi-level practice of social management, the experienced work certifies scientifically, that more frequent for everything by bright internals inherent to the leaders are:

Will - power, decision, purposefulness, all - sufficiency, respect to the people, eccentric and radicalism of his program, but it is bean and so, that a powerful mind and outstanding intellect of leader become them. Yes, appears fully obvious, that in creative organizations, first in scientific, the role of intellectual level of leader appears qualification for providing of the proper efficiency of their activity.

Really, intellect, high ethics and other personality internals of prominent scientist of academician of Volodymyr Petro Siminozhenka do him the real leader of the of Ukrainian of scientific association. In of general, the intellectual sources of efficiency of leader influence play an enormous role in many spheres of public life, provide implicit authority and respect of colleagues and all his surroundings to the leader. And of his influence on this surroundings assists not only effective activity of collective but also professional and personality development of every his cock. An of similar situation is characteristic for large collectives which are managed by the real professionals with the peculiar to them high level of intellect. Such of were world - wide aircraft designer academician of O. K. Antonov, organizer and leader of of Institute of cybernetics academician of B. M. Glushkov, academician, prominent surgeon, writer, philosopher of H.M. Amosov and many other prominent intellectual persons.

In of addition, that it is no less important, influence of these prominent figures became substantial on development of pedagogical science and elucidative practice. As of authors of rich in content monograph mark of "Philosophy of influence" - "actually due to them and to their intellect, new philosophy of education was formed their fruitful theoretical and practical activity. Therefore, of with a complete right we consider them the real leaders in pedagogics, as their ideas and recommendations and today remain actual, and their supporters are millions of teachers [5. s. 146]. Authors of especially mark on that education, as the social phenomenon interesting and extraordinarily important and responsible public institute, gives the enormous amount of examples of fruitful relations between leaders - teachers, by the armed high intellectual internals, from one side, by their students or students and even colleagues, from other. These of leaders see the task in that, using an utterance last cosmopolitan and fest by a national philosopher of I. Kant, it is not necessary to teach ideas, but to fold terms to the students for their logically structural thought.

Conclusions and prospects of further researches. Analysis scalene conceptions of modern researchers, we came to the apodictic conclusion that only algorithm, for the decision of problems of modern leadership, as the public phenomenon, it is not existed. However in the article offer the look and major, from our point of view, quality of personality of leader and ground importance them in preparation of specialists for a management such difficult

phenomenon which modern metropolis is. Therefore, on the basis of analytical-synthetic method in it researches reached, in concrete space-time, to the basic conclusions which consist:

At first, as the personal touch of charisma leader comes forward him structurally-system methodology in the analysis of thorny problems, and from here him unique vision to the poly-variability of alternative ways and methods of their decision. Except for that, a leader masterly owns developed for him intuition on which he infinitely laid.

Secondly, surely, that the essence side of charisma largely depends on the genetically set making, which in the certain co-operating with corresponding studies, education and self-education and no less corresponding social environment which self-affirmation of the personal internals of leader is in.

Thirdly, a basic source and characteristic display of charisma is that she distinguishes a leader within the limits of public relations of people, lifting him above them. People without realizing of it create on your own an idol, which afterwards influences all power on them. Here exactly here is a piquant situation - how to line up relationships with a collective so that to remain a leader and at the same time to answer an axiology aspiration, necessities and ideals singing of society.

Therefore, the prospects of further secret services lie in space of clearer finding out of factors, which determine development of creative ideas display of corresponding actions in decisions and conduct of Teachers-leaders. Considerable interest causes more concrete and argued acquaintance in determination of parameters and directions of influence of external environment on the stable and predictable displays of charisma in the phenomenal display of leadership. Therefore, we consider necessary to continue research of problem of leadership in the context of professional preparation of specialists, in particular to conduct research of presence of these internals for future specialists, which study in higher educational establishments of, related to the problems of management social-spatial organization of city.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні феномен лідерства вивчають різні за напрямком науки, зокрема: соціологія, психологія, педагогіка, історія, політологія і багато інших. Як наслідок, маємо не один підхід до його розуміння та визначення. Звідси і не дивно, що лідерство інтерпретується неоднозначно в ціннісних проявах своїх. Детермінується вся ця розбіжність через складність формування і розвитку природи як самого феномену, так і значного впливу суб'єктивного чинника у становленні й розвитку кожного, індивідуально не схожого один на одного лідерів. Ця складність проявляється, по-перше, у безмежному і непрогнозованому прояві іманентних думок лідера і відповідних до них дій; по-друге, у потужній впливовій силі його харизми; по-третє, в істотній непередбаченості самої суті харизматичного лідерства як такого. Тож, й досі так і не досягнуто певної згоди щодо поняття лідерства й методів його вивчення. Крім того, питанню лідерства у професійній діяльності особистості, до певного часу, не приділялось достатньої уваги, зокрема у просторі дослідження фахівця з міського управління. Тому ми вважаємо доцільним науково проаналізувати дану тематику.

Вважаємо за доцільне здійснити аналіз соціальних і моральних функцій лідерства, а також довести, шляхом аналізу напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, що лідерство дійсно відіграє суттєву й ефективну роль у професійній діяльності фахівців в царині управління міським господарством, особливо в сучасному мегаполісі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми показує, що темі лідерства присвячено безпосередня чи дотична кількість серйозних наукових досліджень у психологічній, педагогічній та управлінській сферах. Це засвідчує її актуальність і важливість та підтверджує її сутнісну науково-теоретичну й практичну цінність. У просторі різних аспек-

ктів і напрямків усвідомлення цього феномена наш інтерес зосередився на результатах дослідження Б. Гаєвського, В. Зазика, О. Маковського, Є. Смірнова та інших.

Своєрідно проявляється поведінка і діяльність лідерів в різноманітних ситуаційних життєдіяльних відносинах. Прямо чи опосередковано на це звертають увагу в своїх дослідженнях філософи, психологи, педагоги, соціологи, фахівці з управління соціальними системами. Цікавими, з нашої точки зору, є результати дослідження Т. Базарова, О. Бандурки, С. Калашнікової, В. Шейнова та інших. Привертають увагу дослідження з проблем парадоксальності харизматичного лідерства, здійснені О. Романовським і О. Пономарьовим.

Особливої уваги заслуговує глибокий філософський аналіз феномену конвергентного мислення в царині лідерства, який здійснюють П. Кассе та П. Клодель, прагнучи визначити можливості філософії щодо прихильності до креативних лідерів [1].

На сьогодні єдиної думки щодо змісту цього феномену і механізмів розкриття його іманентної сутності досі не існує. І такий стан проблеми не дивує, адже це ще раз свідчить про те, що феномен лідера – складна річ, щоб «долучити» його субоснову до єдиного алгоритму чи якоїсь метафізичної моделі, спрямованої в безкінечну царину простору-часу суспільства. Натомість важливість цієї проблеми неможливо перебільшити, оскільки її розв'язання: «дає можливість формувати адекватну систему професійного і особистісного розвитку лідерів... відкриває перед самими лідерами належні орієнтири при побудові плідних взаємовідносин зі своїм оточенням» [2, с.10].

Разом з тим, в сьогоденній науковій літературі недостатньо дослідженою лишаються частини загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Так, у сучасному науковому просторі ще недостатньо висвітлено питання лідерства та цілеспрямованості новітніх технологій підготовки сучасних фахівців в галузі управління в умовах динамічної соціально-просторової організації мегаполіса, яка потребує відповідних особистостей з притаманними їм якостями, спрямованими на постійне покращення життєвого рівня його мешканців.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі лідера та лідерських якостей у контексті діяльності фахівців в умовах мегаполісу та у спробі виявлення кореляції між характером взаємовідносин відповідних лідерів з іншими суб'єктами в соціально-просторовій організації сучасного міста. Відповідно до мети сформовані такі завдання: визначити соціальні функції лідерства як унікального соціально-етичного явища, виокремити основні якості особистості лідера; обґрунтувати значення лідерських якостей у вирішенні нагальних проблем сучасного міста.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні настав такий час, коли одна епоха зі своїми світоглядними (науковими, економічними, соціальними, моральними, культурними) координатами мляво завершується, а інша доба, зі супротивними поглядами людей, лише розпочинається і потребує нових методологічних принципів осмислення. Адже сучасний перехідний період з характерною для нього беззмістовністю є безмежним простором роздоріжжя, світоглядного розладу і водночас проявом форми нового змісту. Звідси, вельми цікавий стан спостерігається в нашому суспільстві, коли все нібито можна, а насправді нічого суттєво не дозволено, коли все видається величним, необхідним і водночас, в реальних стосунках, не має злободенного ціннісного значення, і нарешті коли нині міфічними є майже всі аксіологічні критерії. І ось в такому просторі-часі людині важко збагнути, де тут істинна, а де хибна психологічна установка. Та найголовніше в цій ситуації – розпізнати і розставити акценти між добром і відвертим, але замаскованим злом в діях лідерів.

В цей період особлива відповідальність покладено на освіту, система якої зобов'язана вибудовуватися на вимогах сучасності та ревно відстоювати, зберігати і розвивати

духовно-культурні цінності людини, створюючи нові, але не руйнуючи традиційні, фундаментальні моральні цінності, апробовані тисячолітнім досвідом людства. Тож освіта мусить засвідчити імперативи, які структурують соціальну реальність, перетворюючи світ із безладдя в дієво-цілеспрямовану соціальну систему, яка спроможна створити людині життєвипробувані світоглядні вектори її буття.

В таких соціально-культурних обставинах, як ніколи дотепер, виникає об'єктивна потреба в лідерстві та орієнтація на його різнобічні рівні та виміри. Сучасні дослідники пояснюють цю ситуацію психологією натовпу і прагненням людей мати лідерів, які б мало чим відрізнялися від них за інтелектуальними показниками. Тобто, лідери в їхньому розумінні, не можуть занадто підноситися над простими людьми. Оскільки будь-який приріст інтелекту, безперечно, сформує мудрий уряд, натомість натовп воліє бути погано керованими людьми, але яких він розуміє на рівні наочного явища. Крім того, для натовпу набагато більш важливим за рівень інтелекту є інші якості лідерів. У зв'язку з цим значною мірою справедливим є зауваження А. Ейнштейна стосовно того, що моральні якості видатної особистості мають, можливо, більше значення, ніж їх суто інтелектуальні досягнення.

Однак історичний досвід свідчить, що у складних кризових ситуаціях (подібних до тієї, що склалася в останній час в нашій країні) істотно зростає вплив саме високоінтелектуальних лідерів. Як приклад, можна навести визначальну роль Ф. Рузвельта в успішному подоланні так званої великої депресії 20-30 років і виході США на траєкторію сталого економічного розвитку. Подібним прикладом може слугувати діяльність Ш. де Голя, яка сприяла відродженню величчя Франції, її політичного авторитету і економічної могутності. Отже, «натовп» у кризових ситуаціях шукає харизматичного лідера, «пастиря», якому притаманні такі якості, що значуще його виділяють із загальної маси політиків.

Так, Є. Ільїн виокремлює такі ознаки, що характеризують лідера: авторитет; ініціативність лідера (бере на себе добровільно значно більшу міру відповідальності, ніж того вимагає формальне дотримання приписів, загальноприйнятих норм); бажання або необхідність членів групи підкорятися йому [3]. В той же час цікавий дослідник В. Пугачов виокремлює різнобічність та багатоаспектність лідерства, визначаючи різноманіття його типології, наводить найбільш просту класифікацію лідерства:

- ділове, тобто ефективність керівництва;
- емоційне, яке притаманне в більшості своїй соціально-психологічним групам, побудованим на основі людських симпатій;
- ситуативне, тобто коли лідер може повести за собою групу людей лише у специфічній ситуації [4].

Отже, єдиної думки про те, якими якостями має володіти лідер, не існує. Кожен час, кожне суспільство, кожна група, кожна особлива ситуація формує або потребує своїх лідерів.

Наш педагогічний досвід, досить ємна різнорівнева практика соціального управління, науково дослідна робота засвідчують, що частіш за все яскравими якостями, притаманними лідерам бувають: сила волі, рішучість, цілеспрямованість, самодостатність, повага до людей, неординарність і радикалізм його програми, але буває й так, що ними стають потужний розум та неабиякий інтелект. Так, уявляється цілком очевидним, що в творчих організаціях, насамперед в наукових, роль інтелектуального рівня лідера виявляється визначальною для забезпечення належної ефективності їх діяльності.

Дійсно, інтелект, високі морально-етичні та інші особистісні якості видатного вченого академіка В. Семиноженка роблять його справжнім лідером української наукової спільноти. Взагалі, інтелектуальні джерела ефективності лідерського впливу відіграють величезну роль у багатьох сферах суспільного життя, забезпечують самому ліде-

ру беззаперечний авторитет, повагу колег і всього його оточення. А його вплив на це оточення сприяє не тільки ефективній діяльності колективу, а й забезпечує фаховий та особистісний розвиток кожного його члена. Подібна ситуація є характерною для великих колективів, якими керують справжні професіонали з властивим їм високим рівнем інтелекту. Такими були всесвітньо відомий авіаконструктор академік О. Антонов, організатор і керівник Інституту кібернетики академік В. Глушков, академік, визначний хірург, письменник, філософ Н. Амосов і багато інших видатних інтелектуалів.

Істотну роль у забезпеченні ефективності лідерського впливу відіграє інтелект лідера у сфері освіти. Тут можна згадати такі яскраві постаті, якими були справжні інтелектуали-лідери К. Ушинський, М. Пирогов, А. Макаренко, В. Сухомлинський, П. Копнін, В. Шинкарук. На сьогодні можна відзначити серед таких яскравих представників: В. Кремень, І. Прокопенко, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Бакіров та інші. Результатами їх потужного позитивного впливу на своїх вихованців стали не тільки формування необхідних знань та умінь, а й прищеплення їм високих моральних принципів і переконань, збагачення духовного світу, що значною мірою визначило подальшу їх долю. Зокрема, багато хто з їх учнів самі обрали собі життєвий шлях педагога і досягли визначних успіхів.

Крім того, що не менш важливо, істотним став вплив цих видатних постатей на розвиток педагогічної науки і освітянської практики. Як наголошують автори змістовної монографії «Філософія впливу» – «фактично завдяки їм та їх інтелекту, їхній плідній теоретичній і практичній діяльності сформувалася нова філософія освіти. Тому з повним правом ми вважаємо їх справжніми лідерами у педагогіці, оскільки їх ідеї та рекомендації і сьогодні лишаються актуальними, а їх прихильниками є мільйони педагогів» [5. с. 146].

Автори особливо наголошують на тому, що освіта як цікавий соціальний феномен і надзвичайно важливий та відповідальний суспільний інститут, дає безліч прикладів плідних відносин між лідерами-педагогами, озброєними високими інтелектуальними якостями, з одного боку, їх учнями чи студентами і навіть колегами, з іншого. Ці лідери вбачають своє завдання у тому, що, користуючись висловлюванням останнього космополітичного і першого національного філософа І. Канта, не думкам треба навчати, а складати умови учням для їх логічно конструктивного мислення.

Саме кмітливий підхід, орієнтований на інтелектуальний розвиток студентів, має вважатися основою стратегії освітянської діяльності. Тим більш, що педагогічний вплив повинен бути спрямований не тільки на засвоєння студентами певної системи знань і умінь, а й на їх мотивацію належним чином користуватися цими знаннями і навичками. Адже не дарма свого часу Цицерон стверджував, що недостатньо оволодіти мудрістю, необхідно також вміло та з приємністю користуватися нею.

Мова йде про можливість перетворення знання в мудрість. Властивість мудрої людини є не тільки володіння потужним розумом, але й філігранне вміння втілення його в особистий досвід з метою розуміння багатовекторного життя. Але мудрість не спроможна бути сформованою і взагалі не мислима без достеменного знання. Мимоволі виникає питання: чи кожне знання людини-лідера переходить в мудрість. Вирішення цієї проблеми має надтермінове значення для освітнього процесу сьогодні, якому притаманна тенденція раціональної універсалізації пізнавальної активності як студентів, так в не меншій мірі педагогів. Тож мудрість це не просто знання як таке, а знання особливе, добродійності, про благо, або, як філософічно виражено сьогодні говорять, осягнення вищих ціннісних смислів буття [6, с. 505].

Таким чином, формуючи лідерів, вища школа повинна виходити з відмінності між мудрістю і знанням, оскільки знання – щось наявне, а мудрість – спроможність безкінечного одержання нового знання. В цьому, на наш погляд, полягає субоснова, концепту-

альна визначеність напрямку формування сучасного типу лідера, як творчої, пошукової, самодостатньої особистості.

Звідси, найактуальнішою проблемою сьогоденної вищої школи повинно бути завдання спрямоване на виявлення мудрості людини в співвимірності з діяльністю її розуму. Тобто, мудрість повинна виступати не актуальним знанням як таким, а потенційністю розуму, не обтяженого ніякими аксіомами науки і особливо канонами будь-якої віри. Отже, знанню належить масштабний простір різноманітних фактів, а мудрості – терени царини потенцій. Вчена людина досконало знає, мудрець в безмежній своїй потенції – може знати.

В Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова декілька років тому був сформований Студентський сенат. Він користується великим попитом у студентів, адже він є своєрідною за формою та змістом лабораторією «виращування» лідерів нової генерації. Представники Сенату повсякчас заявляють про себе і свої здобутки і скеровують свої знання в перспективне майбутнє нашого творчого колективу. Ми помічаємо задатки кожного учасника і намагаємося підтримати його становлення як високоякісного Педагога-Лідера.

Водночас створюємо максимальні умови для розкриття таланту доцентів і професорів, які своїм дужим потенціалом лідера, немовбито променем лазаря висвітлюють шлях нашому університету в надійну перспективу.

Одним із таких променів є вчений, якого знають не тільки в Україні, а й за її межами, – це доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри лісового та садово-паркового господарства, академік, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки – *Ткач Віктор Петрович*.

В цьому ж ряду видатних людей на весь світ є відомий український вчений, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри водопостачання, водовідведення та очищення вод, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, академік, справжній педагог-лідер – *Сталінський Дмитро Віталійович*. Його наукові розробки істотно впливають на сучасний технічний рівень і стан гірничо-металургійної галузі України, ряду підприємств Казахстану та інших країн, а також підприємств інших галузей промисловості. Він є головним редактором журналу «Екологія та промисловість», автором більш як 550 публікацій, з них 7 монографій, зареєстрував 230 винаходів.

Активно входить в це товариство лідерів відомий вчений *Плюгін Владислав Євгенович*. Він автор винаходу: *Об'єктно-орієнтоване проектування електромеханічних перетворювачів енергії*. Цей метод та розроблений автором програмний комплекс було впроваджено у науково-дослідницькому департаменті чеського технічного університету у Празі, у проектно-конструкторському бюро ТОВ «СКБ Укрелектромаш», застосовано у науково-дослідній лабораторії Магдебурзького університету ім. Отто фон Геріке (м. Магдебург, Німеччина). Встановлений зв'язок з науково-дослідними центрами у Стамбулі (Туреччина), Празі (Чехія) та Лодзі (Польща).

Університет пишається такими вченими, лідерами-педагогами. Студенти захоплюються такими педагогами-лідерами. Вони вбачають в них інтелігентну особистість і в той же час, в якійсь мірі, захоплюються собою. Адже вони на мить, а можливо, і на все життя, привласнюють собі ту високу думку, яку лідер іманентно висвітлює в самому собі заради добра для інших. Вирішальними якостями лідера, згідно нашого спостереження і педагогічного досвіду, має бути пристрасна самовіддача і прочування відповідальності перед собою і особливо перед тими, котрі повірили в нього, оскільки тільки йому одному притаманна харизма в унікальності своїй.

А якщо це так, то Педагог завжди повинен бути харизматичним лідером, своєрід-

ною моделлю для наслідування студентами. Більше того, в якійсь мірі студенти повинні бачити в ньому своєрідного пророка, за умови його загальнолюдських характеристик. Доречним буде саме тут нагадати, що етимологія терміну «харизма» була пов'язана зі старосвєрейським словом «хєсед», що означає благодать, і грецьким «харис», що відповідає поняттям милість, доброта або радість. Тож харизма особистості педагога-лідера долучає в його сонм позитивних якостей виняткову благодать і, як наслідок, виокремлює його в якості еталону щодо стосунків між колегами, студентами і взагалі людьми різнобічного соціального простору у відповідних модусах часу.

Мимоволі виникає питання: які властивості педагога-лідера нас турбують більше всього в якості першорядних в його професійній діяльності? По-перше, глибинний науковий потенціал і постійна пристрасть до його удосконалення; особиста, унікальна за змістом, педагогічна майстерність на рівні мистецтва. Ці вимоги стосуються педагога як носія унікальної, завжди затребуваної професії в будь-якому за характером суспільстві. Адже без турботливої допомоги педагога жодна людина не спроможна увійти в якості унікальної особистості в соціальний простір. Без цієї найдревнішої професії на Землі цивілізація не могла б існувати в такому якісно-кількісному стані як тепер. По-друге, ми виокремили б тут атрибуту більш суб'єктивного характеру, а саме: педагогічний такт і педагогічну свободу, інтелігентність, загальнокультурний рівень та естетичний смак в широкому розумінні цього слова тощо.

Щодо педагогічного такту, то це відчуття міри у власних думках, почуттях і діях педагога, які проявляються в його характерному людинолюбстві; пошануванні гідності студента; у власній врівноваженості та самовладанні у стосунках з колегами, студентською молоддю. Цебто, професійний такт лідера-педагога – це безмежне поле для максимальної реалізації педагогічної етики в моральному єстві прекрасного. Це і вмільний вибір простору-часу для добродушної бесіди; витримка і терпіння в умінні контролювати свою діяльність і світський етикет у коректному спілкуванні з колегами і студентами, і прояви добросердного піклування про тих студентів, які з якоїсь причини відставали в опануванні навчальною програмою, а також тактовне оцінювання успіхів студентів і аспірантів та винятково ввічливе коментування допущених абераций. Це і свідомо палаталізація однієї моральної вимоги в ім'я вірності довічним моральним цінностям, в яких віддзеркалюються домінантна властивість індивідуальності тощо. Тож, лідер в педагогічному просторі відіграє конститутивну роль у відносинах на рівні педагогічного колективу і ситуаціях соціального регулювання взаємин в масштабах суспільства в цілому. Він здатний оптимально впливати на інших з метою соціальної діяльності спрямованої на задоволення інтересів кожного індивідуума в царині педагогічного колективу.

Звідси, в будь-якій ситуації чи то в просторі вищого навчального закладу, чи у відкритому соціальному просторі взагалі, необхідно бути взірцем інтелігентності. Та все ж головне, що притаманне інтелігентності педагога, так це те, що *формування талановитого педагога забезпечується не окремими компонентами, а їх системою, взаємозв'язком і взаємозумовленістю різних елементів в конкретному часі-просторі.*

Хочеться наголосити, що лідерська інтелігентність – це образ творчого життя, яке ніколи не може бути обмежене конкретним простором-часом. Тобто педагог-лідер завжди розбудовує своє життя, виходячи з єдиної моральної домінанти, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях і ніколи, навіть в думках, не допускає подвійних стандартів. Та все ж, найголовніше! «Щоб і де не репрезентував Педагог-Лідер він завжди зобов'язаний пропагувати Філософію Добра в єстві прекрасного !!!» [7, с. 87].

Це ж яке щастя бути в «полоні» педагога-лідера: коли з насолодою дивишся на його зовнішній вигляд, з цікавістю слухаєш його досягнення в науці і водночас захоплено йому висловлюєш свої думки, окрилено згадуєш його незабутні лекції і теплі сер-

дешні стосунки. А головне – з нетерпінням чекаєш наступних зустрічей і бажаєш йому довгих результативних років життя, умотивованих турботою про гідне буття людей.

На наш переконливий погляд, бажано приділяти увагу питанням спадкоємності поколінь в наукових колективах. Молоді учені повинні мати можливість вчитися у досвідченіших діячів науки, лідерів загальнолюдської культури. Таке наслідування, делікатно впроваджене в навчальний процес, надає можливість власною пристрасною Педагога-Лідера спонукати студентів, розвиваючи в них здатність до нього, реальним прикладом із власної наукової і моральної життєдіяльності.

В своїх дослідженнях ми звертаємо увагу на те, що студент у стані інтелектуального натхнення діє на основі емоцій, але, на відміну від несвідомого наслідування, воля у нього знаходиться в розкутому стані. В такому разі Педагог-Лідер може посилатися на авторитети або на думки видатних вчених, і тоді студент знаходить своє місце в подібній спільноті. Яскравим прикладом може слугувати наш університет, колектив якого започаткував добру справу: *«Спадищину університету: історія, освіта, наука, культура, особистість»*. Цей дієвий приклад аргументовано показує, що саме в такій інтелігентній атмосфері, де владарює взаємна довіра до минулого і сучасного, добре сприймається навчальний матеріал. Тобто улюблений студентами лідер може чинити на них велику оптимістичну дію через впевненість в собі, основу на історії свого славетного університету.

Тож, бути впевненим у собі, виражати аргументовану думку і умотивований оптимізм, – усі ці складові культурної особистості педагога-Лідера студенти сприймають доброзичливо і навіть з естетичним і моральним окриленням. В свою чергу, старше покоління набирається ідей, енергетичних сил і натхнення у своїх молодших за віком колег. Свого часу великий фізик Е. Резерфорд в розмові з видатним вченим П. Капіцей говорив: «Ви знаєте, Капіца, я відчуваю себе завжди молодим тому, що у мене в лабораторії є молоді люди. Необхідно, щоб в лабораторії були молоді люди. І це єдиний рецепт, щоб не допустити розриву між ученими різного віку. Потрібна природна зміна поколінь» [8].

Звідси, виникла конче актуальна потреба у створенні необхідних умов для виховання лідерів нової генерації в соціальному просторі вищих навчальних закладів з метою розв'язання нагальних проблем сучасного міста, особливо для мегаполісів. А оскільки харизматичні лідери завжди акцентуаційні за своїм характером особистості, то необхідно увічливо й конструктивно, не порушуючи їх особисту гідність, спрямовувати їх плани і дії в річище нагальних проблем вишу, акцентуючи увагу на їхній неординарній творчості і значних досягненнях в розвитку науково-педагогічного колективу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши різнобічні концепції сучасних дослідників, ми дійшли висновку про те, що єдиного алгоритму для вирішення проблем сучасного лідерства як суспільного явища не існує. Проте у статті пропонуємо свій погляд на найважливіші, з нашої точки зору, якості особистості лідера та обґрунтовуємо їх важливість в структурі підготовки фахівців для управління таким складним феноменом, яким є сучасний мегаполіс. Тож, на основі аналітико-синтетичного методу дійшли в конкретному просторі-часі до основних висновків, які полягають у наступному: по-перше, характерною рисою харизматичного лідера виступає його структурно-системна методологія в аналізі складних проблем, а звідси – його унікальне бачення поліваріантності альтернативних шляхів і методів їх вирішення. Окрім того, лідер віртуозно володіє розвиненою у нього інтуїцією, на яку він безмежно покладається. По-друге, безумовно, що сутнісна сторона харизми значною мірою залежить від генетично заданих задатків, які у знаходяться в певній взаємодії з *відповідним* навчанням, вихованням та самовихованням і *соціальним середовищем*, в якому відбувається самоствердження особистих якостей лідера.

По-третє, основним джерелом і характерним проявом харизми є те, що вона виок-

ремлює лідера в межах суспільних відносин людей, піднімаючи його над ними. Люди непомітно створюють для себе кумира, який згодом всією потужністю впливає на них. Ось саме тут виникає пікантна ситуація – як вибудувати відносини з колективом так, щоб залишитися лідером і водночас відповідати аксіологічним прагненням, потребам й ідеалам співтовариства.

Тож, *перспективи подальших розвідок* лежать у просторі більш чіткого з'ясування чинників, які детермінують розвиток творчих ідей і прояв відповідних дій в рішеннях і поведінці Педагогів-лідерів. Значний інтерес викликає більш конкретне і аргументоване визначення параметрів і напрямків впливу зовнішнього середовища на стабільні та передбачувані прояви харизми у феноменальному лідерстві. Тому ми вважаємо за потрібне продовжити дослідження проблеми лідерства у контексті професійної підготовки фахівців, зокрема провести дослідження наявності цих якостей у майбутніх спеціалістів, що навчаються у вищих навчальних закладах, пов'язаних з проблемами управління соціально-просторовою організацією міста.

Список літератури:

1. Casse P., Claudel P. Philosophy for Creative Leadership: How philosophy can turn people into more effective leaders. [3. p.] : Athena Press, 2007. 280p.
2. Романовський О. Г. Пономарьов О. С. Парадокси харизматичного лідерства // Теорія і практика управління соціальними системами. -2017. №1. С. 47-57.
3. Ильин Е.П. Психология воли / Е. П. Ильин. СПб. : Питер, 2000. 288 с.
4. Пугачев В.П. Выявление, развитие и защита лидерства /Элитариум.- [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.Elitarium.ru/2011/09/16/vyjavlenie_razvitie_zashhita_liderstva.ht
5. Заветний С. О., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М. Філософія впливу: монографія. Х.: 2011. 204 с.
6. Кремень В. Г. Пазиніч С.М. Пономарьов О.С. Філософія управління. Вид. 2-ге, доповн.і переробл. Х.: НТУ “ХПІ”, 2008. 525 с.
7. Пазиніч С. М. Філософські поради / С.М. Пазиніч. Х.: Майдан, 2015. 312с.
8. Капица П.Л. Хлеб, масло, но не джем. №3. 1987

References:

1. Casse P. Claudel P. (2007) Philosophy for Creative Leadership: How philosophy can turn people into more effective leaders. [3. p.] : Athena Press,. 280p.
2. Romanovs'kyj O. G. (2017) *Paradoksi xarizmatychnogo liderstva* [Paradoxes of Charismatic Leadership], *Teoriya i praktika upravlinnya social'nimi sistemami*. N°1. - S. 47-57. [in Ukrainian].
3. Il'in E.P. (2000) *Psihologija voli* [Psychology of Will], SPb.: Piter,. - 288 s.
4. Pugachev V. P. *Vyjavlenie, razvitie i zashhita liderstva* [Identification, development and protection of leadership], [Elektronnyj resurs], *Rezhim dostupa*: http://www.elitarium.ru/2011/09/16/vyjavlenie_razvitie_zashhita_liderstva.ht. [in Russian].
5. Zavietnyj S. O., Ponomar'ov O.S., Pazynich S.M. (2011) *Filosofija vplyvu: monohrafiia*. [Philosophy of influence: monograph], Kh.:. 204 s. [in Ukrainian].
6. Kremen' V. H. Pazynich S.M. Ponomar'ov O.S. (2008) *Filosofija upravlinnia*. [Philosophy of management]Vyd. 2-he, dopovn.i pererobl. Kh.: NTU “KhPI”, 525 s. [in Ukrainian].
7. Pazynich S. M. (2015) *Filosofski porady* [Philosophical advice]. Kh.: Majdan,. 312s. [in Ukrainian].
8. Kapitsa P.L. (1987) *Hleb, maslo, no ne dzhem* [Bread, butter, but not jam] №3. [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії: 13.12.2017